

گزیده‌ای از تازه‌های نشر استان گلستان

ایران تورکمن باغشی لاری موسیقی دانان ترکمن ایران

موسیقی نواحی ایران، بخشی جدایی‌ناپذیر از هویت فرهنگی اقوام این سرزمین است، که در این میان، موسیقی ترکمن به‌عنوان یکی از شاخص‌ترین و متمایزترین انواع موسیقی نواحی ایران، از جایگاهی ممتاز برخوردار است. «باغشی» یا «بخشی» نه تنها نوازنده و خواننده، بلکه حافظ تاریخ، ادبیات، آیین‌ها، باورها، نغمات و به‌طور کل به منزله‌ی حافظه جمعی جامعه ترکمن به‌شمار می‌آید. بخشی‌ها، راویان مقام‌ها، گوشه‌ها، قطعات و نغمات موسیقی و حافظان فرهنگ، ادبیات و تاریخ بومی یک سرزمین هستند. امروزه با وجود سخت‌افزارهای متنوع و متعدد ضبط صوت و تصویر و نیز ترویج دانش ثبت‌نویسی و گسترش فرهنگ نوشتاری، شاید به سادگی بتوان گوشه‌ها و نغمات موسیقی مقامی نواحی را ثبت و ضبط کرده، روایات تاریخی را در قالب‌های صوتی و تصویری و مکتوب حفظ کرد، اما هنوز در دورافتاده‌ترین نقاط و صعب‌العبورترین آبادی‌ها، کسانی هستند که بدون برخورداری از هیچ امکاناتی، تمامی

روایات تاریخی را در قالب اشعار حماسی و غنایی به همراه نغماتی از موسیقی مقامی در حافظه سپرده، برای دیگران روایت می‌کنند و به صورت سینه‌به‌سینه به نسل بعدی انتقال می‌دهند. کسانی که روزه‌روز جمعیت‌شان رو به کاهش و حتی رو به زوال و انقراض است. با وجود چنین جایگاهی، بسیاری از اطلاعات مربوط به زندگی و فعالیت باغشی‌ها و دیگر موسیقی‌دانان ترکمن تاکنون به صورت شفاهی باقی مانده و کمتر در قالب پژوهش‌های مستند منتشر شده است. از این رو، انتشار کتاب «ایران ترکمن باغشی‌لاری» که به پژوهش پیرامون گروهی از بخشی‌های ترکمن ایران، در محدوده شهرستان‌های کلالة و مراوه‌تپه می‌پردازد، باید در شمار کوشش‌های ارزشمند برای ثبت و حفظ بخشی از میراث فرهنگی ناملموس ایران دانست.

این کتاب حاصل همکاری شش پژوهشگر و نویسنده ترکمن و اعضای انجمن ادبی «غورقوت‌آتا»ی کلالة است که با هدف معرفی موسیقی‌دانان دو شهرستان کلالة و مراوه‌تپه به زبان ترکمنی تدوین شده است. انتخاب زبان ترکمنی برای نگارش کتاب، خود نشان‌دهنده توجه مؤلفان به حفظ و تقویت زبان مادری، در کنار ثبت میراث فرهنگی است و به اصالت اثر می‌افزاید.

مؤلفان با اتکا به پژوهش میدانی، طی سفرهای متعدد به شهرها و روستاهای منطقه، از جمله لهندر، یانبلاق، قازنقایه، پست‌دره، قره‌گل، یل‌چشمه و دیگر آبادی‌ها، به شناسایی هنرمندان پرداخته‌اند. گفت‌وگو با خود هنرمندان و در مواردی که آنان در قید حیات نبوده‌اند، مصاحبه با فرزندان، بستگان و شاگردان آنان، بخش مهمی از داده‌های کتاب را تشکیل می‌دهد. چنین رویکردی سبب شده است که اطلاعات ارزشمندی از تاریخ شفاهی موسیقی ترکمن ثبت شود؛ اطلاعاتی که در بسیاری موارد، در صورت عدم ثبت، در معرض فراموشی قرار داشته است.

این کتاب، زندگی‌نامه‌ی بیش از هشتاد هنرمند حوزه‌ی موسیقی ترکمن را دربر می‌گیرد. این هنرمندان تنها باغشی نیستند، بلکه دوتارنوازان، نی‌نوازان، سازندگان ساز و دیگر فعالان عرصه موسیقی ترکمن را نیز شامل می‌شوند. برای هر شخصیت، اطلاعاتی درباره مشخصات فردی، پیشینه خانوادگی، تحصیلات، مسیر ورود به هنر، استادان، شاگردان، فعالیت‌های هنری، حضور در جشنواره‌ها، نخستین اجراها، اشعار و شاعران مورد علاقه، شغل و دیگر جنبه‌های زندگی ارائه شده است. از این منظر، کتاب صرفاً مجموعه‌ای از شرح حال‌ها نیست، بلکه تصویری از ساختار اجتماعی و فرهنگی موسیقی ترکمن در منطقه شرق استان گلستان را ارائه می‌دهد.

مهم‌ترین ویژگی این کتاب آن است که داده‌های آن محصول پژوهش میدانی گسترده است. در شرایطی که امروزه بسیاری از پژوهش‌های حوزه فرهنگ عامه، متکی بر منابع کتابخانه‌ای بوده و یا حداکثر از طریق تماس‌های فضای مجازی و ارسال پرسش‌نامه‌ها صورت می‌گیرد، امتیاز این اثر آن است که بر

مشاهدات مستقیم و گفت‌وگوهای رودرو تکیه دارد. این ویژگی، کتاب را به منبعی ارزشمند برای مطالعات مردم‌شناسی، تاریخ شفاهی و موسیقی نواحی تبدیل کرده است.

ویژگی مهم دیگر کتاب، تمرکز بر هنرمندان محلی و کمتر شناخته‌شده است. بخش قابل توجهی از آثار منتشرشده درباره موسیقی ترکمن به چهره‌های مشهور اختصاص یافته، اما این کتاب با معرفی طیف گسترده‌ای از هنرمندان روستاها و مناطق دورافتاده، به مستندسازی بخشی از سرمایه‌های فرهنگی پرداخته، که تاکنون کمتر مورد توجه پژوهشگران قرار گرفته است.

علاوه بر موارد یادشده، انتشار اثر به زبان ترکمنی را باید نقطه قوتی دیگر دانست. این اقدام ضمن حفظ هویت زبانی جامعه ترکمن، امکان استفاده مستقیم مخاطبان بومی را فراهم کرده و بر غنای منابع مکتوب این زبان افزوده است. در شرایطی که بسیاری از آثار پژوهشی درباره فرهنگ اقوام به زبان فارسی منتشر می‌شوند، تألیف چنین اثری به زبان ترکمنی، اقدامی فرهنگی و هویت‌بخش محسوب می‌شود، که البته انتشار ترجمه‌ی فارسی این کتاب در آینده، می‌تواند امکان دسترسی مخاطبان فارسی‌زبان را نیز به مندرجات کتاب فراهم کند.

این کتاب نه تنها برای پژوهشگران موسیقی و مردم‌شناسی، بلکه برای علاقه‌مندان به فرهنگ ترکمن، تاریخ و ادبیات بومی و محلی، افسانه‌ها، روایات، باورداشت‌ها، آیین‌ها و به‌طور کل مطالعات میراث ناملموس نیز منبعی سودمند است. امید می‌رود این اثر، آغازگر مجموعه‌ای از پژوهش‌های مشابه درباره موسیقی‌دانان دیگر مناطق ترکمن‌نشین ایران باشد و زمینه تدوین دانشنامه‌ای جامع از هنرمندان موسیقی ترکمن را فراهم آورد.

مستندسازی میراث ناملموس، به‌ویژه در حوزه موسیقی نواحی، از ضرورت‌های پژوهش‌های فرهنگی معاصر است. کتاب «ایران تورکمن باغشی لاری: کلاله و ماراودپه شهرستانی» نمونه‌ای موفق از پیوند میان پژوهش میدانی، مشارکت جامعه محلی و دغدغه حفظ هویت فرهنگی است. چنین آثاری، افزون بر ثبت اطلاعات تاریخی، به استمرار حافظه فرهنگی و انتقال آن به نسل‌های آینده یاری می‌رسانند و شایسته حمایت و معرفی در مجامع علمی و فرهنگی منطقه‌ای، ملی و بین‌المللی هستند.

پژوهشگران و نویسندگان این کتاب، عبارتند از: اتوز فرهنگ‌دیان، تاغان محمد پژوهشیان، ستاربردی فجوری، اوغل‌مایا سمیع‌زاده، رجب محمد سمیع‌زاده و عبدی ماهری، عبدی.

ویراستاری فنی و ادبی کتاب را نیز خانم دکتر اوغل‌مایا سمیع‌زاده برعهده داشته است.

این کتاب برای نخستین بار در تابستان ۱۴۰۵، توسط انتشارات پیک‌ریحان گرگان، در ۲۵۶ صفحه، قطع رقعی، به شماره شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۵۰۲۶-۱۳، به چاپ رسیده و روانه بازار نشر شده است.

گزیده‌ای از تازه‌های نشر استان گلستان

مقالات و گفتگوها

مروری بر فعالیت‌های محیط زیستی مهندس رضانعلی قائمی

این کتاب مشتمل است بر مجموعه‌ای از آثار مکتوب مهندس رضانعلی قائمی، که در یک مقدمه و دو بخش تنظیم شده است. بخش اول شامل ۴۶ مقاله‌ی مشترک و مستقل از رضانعلی قائمی پیرامون موضوعات مختلف، از کلیات و جزئیات مرتبط با محیط زیست است. از مجموع این ۴۶ مقاله، ۳۸ عنوان به زبان فارسی و ۸ عنوان به زبان انگلیسی نوشته شده و بخش عمده‌ی کتاب؛ یعنی ۳۷۰ صفحه را به خود اختصاص داده است. بخش دوم نیز شامل گفتگوهاست، که در مجموع ۵۰ گفتگوی مکتوب از رضانعلی قائمی را دربر دارد. از این ۵۰ گفتگو، یک مورد به زبان انگلیسی و ۴۹ مورد به زبان فارسی است. لازم به یادآوری است که بخش دوم کتاب ۱۱۶ صفحه‌ی پایانی کتاب (از صفحه ۳۷۱ تا ۴۸۶) را دربر گرفته و مندرجات این بخش شامل: الف- مجموعه‌ای از یادداشت‌های مهندس قائمی در حوزه فعالیت‌های حمایتی محیط زیست و انتقاد به عملکرد مسئولین و سیاستگذاری‌هاست. ب- مطالبی که دیگران در مورد مهندس قائمی و یا آثار ایشان نوشته‌اند. ج- متن مکتوب سخنرانی‌های ایشان در جلسات مختلف است، که در نشریات ملی و منطقه‌ای منتشر شده است. د- گفتگوهای خبرنگاران و خبرگزاری‌ها با مهندس قائمی.

این کتاب در سال ۱۴۰۴، در قطع رحلی، با جلد شومیز، شامل ۴۸۶ صفحه، توسط انتشاران واژگان سیرنگ گرگان، در شمارگان محدود چاپ و منتشر شده است.

یکی از فواید گردآوری و نشر چنین مجموعه‌هایی، این است که در حله‌ی نخست خود نویسنده دسترسی بهتری به مطالب پراکنده‌ی خود خواهد داشت. دیگر آن‌که این مطالب بخشی از مستندات مکتوب و محتوای علمی و فرهنگی یک سرزمین محسوب شده، بنابراین برای استفاده‌ی دیگران نیز مفید خواهد بود. از آن مهم‌تر آن‌که بررسی این مطالب می‌تواند یک ارزیابی دقیق از نویسنده‌ی آن ارائه دهد و...

این کتاب ضمن تمامی فواید و خوبی‌هایی که دارد، دارای چند ضعف نیز هست که البته بادر نظر گرفتن هزینه‌های آماده‌سازی و چاپ کتاب، قابل چشم‌پوشی بوده و امید است که در چاپ‌های بعدی شرایطی مهیا شود که این ضعف‌ها نیز برطرف گردد. چند مورد عمده از ضعف‌های یادشده عبارتند از:

۱- متن مقالات عیناً از داخل آثار چاپی اسکن شده و دوباره تایپ نشده‌اند. البته این کار یک خوبی دارد و آن این‌که مراجعه‌کننده مطلب را عیناً همان‌طور که در منبع اصلی چاپ شده می‌بیند و بدان استناد می‌کند و بدی آن این است که در بسیاری موارد مطالب بسیار ریز چاپ شده و یا از کیفیت کافی برخوردار نبوده و قابل خواندن نیستند. درضمن آن‌که اگر مطالب تایپ می‌شدند، نویسنده می‌توانست در قالب پانویس‌هایی مطالب آن را به‌روزرسانی و کامل نماید.

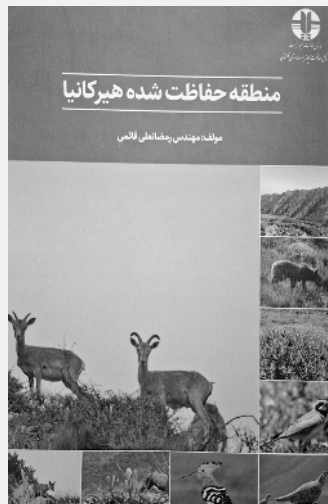
۲- کتاب فاقد نمایه‌سازی است، که این موضوع دسترسی به مطالب را دشوار می‌کند. البته با توجه به این‌که در وضعیت موجود حجم کتاب زیاد است، با درج نمایه، شاید حدود ۵۰ تا ۷۰ صفحه دیگر به کتاب اضافه می‌شد، که هم هزینه چاپ را بالا می‌برد و هم حجم کتاب برای صحافی غیراستاندارد می‌شد.

در پایان، لازم به یادآوری است که ایده‌ی گردآوری مقالات یک نویسنده و تجمیع آنان، سال‌هاست در دنیا و نیز کشور ایران، انجام شده و نمونه‌های متعددی از این‌گونه آثار وجود دارد. چنین اقدامی، خصوصاً در کشور ایران، که متأسفانه هنوز آرشیوهای قابل دسترس و قابل جست‌وجو از مطبوعات و مقالات وجود ندارد، بسیار ارزنده خواهد بود. به‌ویژه در حوزه محیط‌زیست و منابع طبیعی، که دسترسی عمومی به مقالات و یادداشت‌های این رشته، دشوارتر از سایر رشته‌ها و حوزه‌های علوم است. علاوه براین، صرف‌نظر از قضاوت در مورد مقالات و یادداشت‌های مهندس قائمی، این نکته را نیز باید در نظر داشت که بسیاری از مقالات و یادداشت‌های ایشان، نخستین و شاید تنها منبع موجود در مورد برخی موضوعات محیط‌زیست و منابع طبیعی محسوب شده و همین مکتوبات مبنای بسیاری از سیاستگذاری‌ها نجات‌بخش و طرح‌های مدیریتی بالادستی بوده‌اند.

گزیده‌ای از تازه‌های نشر استان گلستان

منطقه حفاظت شده هیرکانیا

سندی برای میراث طبیعی سرزمین گرگان

نخستین اقدامات حفاظتی از میراث طبیعی، به سرزمین ایران و دوران سلطنت خشایارشا بازمی‌گردد. در دوران معاصر نیز پس از شکل‌گیری اتحادیه بین‌المللی حفاظت از طبیعت و منابع طبیعی (IUCN) در سال ۱۹۴۸م، پارک ملی گلستان در شرق سرزمین گرگان و دشت و شمال خراسان، نخستین محوطه‌ی طبیعی بود که در لیست اتحادیه جهانی حفاظت (IUCN) قرار گرفت. لکن با این وجود و با وجود تلاش‌های بی‌وقفه‌ی محیط‌بانان و کارشناسان محیط‌زیست، به دلیل وجود اولویت‌های معیشتی و زیستی، فقر اقتصادی و همچنین عدم توجه کافی در سیاست‌گذاری کلان، منطقه‌ی پارک ملی گلستان و بسیاری دیگر از مناطق تحت حفاظت و مدیریت محیط‌زیست ایران، همچنان روند تخریبی شدیدی را طی می‌کنند. در این بین، محدوده‌ای طبیعی واقع در حدود جنوب‌مرکزی استان گلستان کنونی (جنوب شرقی مرکز استان گلستان) وجود دارد، که به دلیل شرایط طبیعی و صعب‌العبور بودن و همچنین اندک بودن سکونتگاه‌های انسانی در حواشی این منطقه، جزو بکرترین و غنی‌ترین مناطق طبیعی استان گلستان محسوب می‌شود. این منطقه‌ی طبیعی که امروزه با نام «منطقه حفاظت‌شده هیرکانیا» شناخته می‌شود، از شرق به قله‌های یزدکی و چلچلی و... در منطقه‌ی کتول، از غرب به

منطقه‌ی چهارباغ شاهکوه و کلّ مرز شرقی منطقه حفاظت‌شده‌ی جهان‌نما، از شمال به سرخ‌چشمه‌گران (در شمال‌غربی)، تا پاسگاه محیط‌زیست توسکستان (در شمال‌مرکزی) و کوه زردکمر (در شمال‌شرقی) و از جنوب به پاسگاه محیط‌زیست چهارباغ (در جنوب‌غربی) تا کوه یزدکی (در جنوب‌شرقی) محدود شده و تقریباً تنها سکونتگاه انسانی موجود در این محدوده، روستای چهارباغ است.

محدوده‌ی طبیعی یادشده، از یکم تیرماه ۱۳۷۶ با عنوان «منطقه شکار و تیراندازی ممنوع چلچلی» تحت مدیریت سازمان محیط‌زیست درآمده و مورد حفاظت قرار گرفته و پس از پی‌گیری‌های مداوم برای تبدیل شدن به منطقه‌ی حفاظت‌شده، در تاریخ ۱۱ فروردین‌ماه ۱۴۰۴ به منطقه‌ی حفاظت‌شده ارتقاء یافته، نام آن نیز از منطقه چلچلی، به منطقه هیرکانیا تغییر یافت.

یکی از مشکلات و معضلات موجود در حفاظت محیط‌زیست و منابع طبیعی در کشورهای جهان سوم، عدم مستندسازی و تولید محتوا در مورد مناطق طبیعی و نیز عدم وجود آرشیو منظم و مدوّن از اسناد و مدارک مربوط به آن مناطق است. این درحالی است که هر منطقه‌ای که با عناوین مختلف مانند «منطقه شکار و تیراندازی ممنوع» یا «منطقه حفاظت‌شده» و غیره به‌تصویب می‌رسد، پیش از دریافت مصوّبه، مستندات در دفاع از ویژگی‌ها و قابلیت‌های آن گردآوری و تولید شده، که خود به‌عنوان اسناد و مدارک آن منطقه قابل استناد و استفاده خواهد بود.

یکی از اقدامات ارزشمند و مهم مهندس رمضانعلی قائمی و برخی همکاران ایشان، در طی سال‌های فعالیت در سازمان محیط‌زیست استان گلستان، تولید محتوا و انتشار کتاب‌هایی در حوزه‌ی محیط‌زیست - به‌ویژه محیط زیست استان گلستان کنونی - بوده است. یکی از این آثار ارزشمند، همین کتاب «منطقه حفاظت‌شده هیرکانیا» تألیف مهندس رمضانعلی قائمی است، که در سال ۱۴۰۴، یعنی چند ماه پس از تصویب ارتقاء منطقه شکارممنوع چلچلی به منطقه حفاظت‌شده هیرکانیا، چاپ و منتشر شده است.

این کتاب در ۱۵۶ صفحه وزیری، با جلد شومیز، مصوّر با تصاویر و نقشه‌های رنگی، به‌اهتمام اداره‌کل حفاظت محیط‌زیست استان گلستان و توسط نشر پیک ریحان‌گران منتشر شده است. در شناسنامه‌ی کتاب، شمارگان آن درج نشده، لکن به‌نظر می‌رسد این کتاب مانند هر کتاب تخصصی دیگری، در شمارگان محدود منتشر شده باشد.

باتوجه به این‌که، انتشار کتاب «منطقه حفاظت‌شده هیرکانیا» نخستین اقدام در راستای تولید سند بالادستی، جهت برنامه‌ریزی و مدیریت در حوزه محدوده‌ی طبیعی یادشده است، از تمامی علاقه‌مندان درخواست می‌شود، در صورتی که مستندات، مدارک و اطلاعاتی در مورد منطقه‌ی حفاظت‌شده هیرکانیا در اختیار دارند، نسخه‌ای از آن را به مهندس رمضانعلی قائمی، یا دفتر فصلنامه میرداماد (مرکز اسناد تاریخی مؤسسه فرهنگی میرداماد‌گران) و یا اداره‌کل محیط‌زیست استان گلستان، ارائه نمایند.